

แนวทางการบริหารโรงเรียนตามหลักอริยฐานธรรม 4 ของผู้บริหารโรงเรียน มัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

School Administration Guidelines According to Adhitthanadhamma 4 of
the Secondary School Administrators in Lom Sak District, Phetchabun
Province

พระบุญรุ่ง สมปุณฺโณ¹ พระราชวชิรเมธี² และพระมหาอุตร อุตฺตโร³

Phra Bunrung sompunno, Phra Rajavachirametee and Phra mahaUdorn Uttaro

Received: October 03, 2021

Revised: October 26, 2021

Accepted: November 01, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.55

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ 2) เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับสภาพการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา และ 3) หาแนวทางการบริหารโรงเรียนตามหลักอริยฐานธรรม 4 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา วิธีดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงผลสามวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 177 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .97 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 รูป/คน แล้ววิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขต อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มี 4 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนการบริหารงานวิชาการ และการบริหารงานงบประมาณ อยู่ในระดับมาก 2) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ และระดับการศึกษา ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 3) แนวทางการบริหารโรงเรียนตามหลัก

¹ สำนักงานเขตการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 4; The General Education Department of Phraprariyattidhamma Buddhist School Group IV

^{2,3} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: bunrung.bunrung@gmail.com, Tel. 082-9491967

อธิษฐานธรรม 4 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ดังนี้ 3.1) ด้านการบริหารงานวิชาการ บุคลากรทางการศึกษาควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาเรียนรู้ต่อเนื่อง 3.2) ด้านการบริหารงานงบประมาณ ผู้บริหารให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการจัดทำคำของบประมาณพิจารณาเหตุผล 3.3) ด้านการบริหารงานบุคคล ผู้บริหารควรบริหารจัดการบุคลากรให้เหมาะสมกับงานโดยมอบหมายงานในสิ่งที่บุคลากรถนัด และ 3.4) ด้านการบริหารงานทั่วไป ผู้บริหารควรส่งเสริมการประสานงานกับชุมชนของหน่วยงานต่าง ๆ

คำสำคัญ: การบริหาร, หลักอธิษฐานธรรม 4, แนวทางการบริหารโรงเรียน

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the school administration conditions of the secondary school administrators in Lom Sak District, Phetchabun Province; 2) to compare the opinions of teachers about the school administration conditions of the secondary school administrators; and 3) to find the school administration guidelines according to Adhitthanadhamma 4 of the secondary school administrators. This study was a mixed methods research. For quantitative research, data were collected from a sample of 177 people. The instrument used in the research was a questionnaire with a confidence value of .97. Data were analyzed by frequency, percentage, mean and standard deviation. Qualitative research was done by in-depth interview with 9 key informants by using content analysis. The results of the research revealed that 1) the school administration conditions of the secondary school administrators in Lom Sak District, Phetchabun Province in all 4 aspects as a whole were at a high level by descending order as follows: personnel management and general administration were at the highest level; academic administration and budget management were at a high level; 2) the comparative results of teachers' opinions about school administration of the secondary school administrators classified by personal factors such as gender, age and educational level were no statistically significant differences at the 0.05 level; and 3) the school administration guidelines according to Adhitthanadhamma 4 of the secondary school administrators were as follows: 3.1) in terms of academic administration, educational personnel should be encouraged to support continuous learning; 3.2) in the aspect of budget management, the administrators should allow personnel to participate in the preparation of budget requests reasonably; 3.3) for personnel management, the administrators should manage personnel to suit the job by assigning tasks in what

the personnel were good at; and 3.4) in terms of general administration, the administrators should promote coordination with the community of various agencies.

Keywords: Administration, Adhitthanadhamma 4, School Administration Guidelines

บทนำ

การศึกษาเน้นการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถอย่างเต็มศักยภาพทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา มีกระบวนการเรียนรู้และทักษะที่จะรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการอ่าน การเรียนรู้ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์รู้แหล่งแสวงหาความรู้และเกิดการใฝ่รู้ เรียนรู้ด้วยตนเอง อย่างต่อเนื่อง เรียนรู้ตามความถนัดหรือความสนใจของตนเอง สถานศึกษามีหน้าที่จัดการศึกษาเพื่อ ตอบสนองความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียนตามความเหมาะสม โดยให้ความสำคัญทั้งด้านความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2564) การศึกษาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของคนไทยทุกคนที่รัฐต้องจัดให้เพื่อพัฒนาคนไทยทุกช่วงวัย ให้มีความเจริญงอกงามทุกด้านเพื่อเป็นต้นทุนทางปัญญาที่สำคัญในการพัฒนาทักษะ คุณลักษณะ และสมรรถนะในการประกอบสัมมาชีพ และการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุขอันจะนำไปสู่เสถียรภาพและความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติที่ต้องพัฒนาให้เจริญก้าวหน้า ทัดเทียมนานาประเทศในเวทีโลกท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกศตวรรษที่ 21 (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2560) โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 39 บัญญัติไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงระบบการจัดการศึกษากำหนดให้มีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาจากกระทรวงศึกษาธิการ ลงสู่เขต พื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ในการบริหารงานโรงเรียนแบ่งระบบการบริหารเป็น 4 ด้าน คือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป (ราชกิจจานุเบกษา, 2562)

อริชฐานธรรม เป็นธรรมที่มีความสำคัญต่อมนุษย์เราเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นธรรมที่มุ่งเน้น ให้คนเป็นคนที่มีความมั่นคงในชีวิต มีหลักยึด มีอุดมการณ์ที่แน่วแน่ เป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อตนเองและบุคคลอื่น ทำให้ ประสบความสำเร็จในชีวิต เมื่อทุกคนมีอริชฐานธรรมแล้ว ย่อมทำให้มีความมั่นคงในธรรม ทำให้ชีวิตไม่ตกไปสู่อบาย (พระครูเมตตาสารคุณ (ธวัชชัย ยันสังกัต), 2554) อริชฐานธรรม คือ ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจ ธรรมอันเป็นฐานที่มั่นคงในชีวิตของมนุษย์มีอยู่ 4 อย่าง ประกอบด้วย 1) ปัญญาอริชฐาน คือ ปัญญา หมายถึง ความรู้ชัดหยั่งรู้ในเหตุผล พิจารณาให้เข้าใจในสภาวะของสิ่งทั้งหลายจนเข้าถึงความจริง 2) สัจจะอริชฐาน คือ สัจจะ หมายถึง ความจริงดำรงมั่นในความจริงที่รู้ชัดด้วยปัญญา เริ่มแต่สมมติสัจจะจนถึงปรมาตตสัจจะ 3) จาคะอริชฐาน คือ จาคะ หมายถึง ความเสียสละ สละสิ่งอันเคยชิน ข้อที่เคยยึดถือไว้ และสิ่งทั้งหลายอันผิดพลาดจากความ

จริงเสียได้ เริ่มสละอามิสจนถึงสละกิเลส และ 4) อุปสมะอริชฐาน คือ อุปสมะ หมายถึง ความสงบ ระวังโทษข้อขัดข้องมัวหมองวุ่นวายอันเกิดจากกิเลสทั้งหลายแล้ว ทำจิตใจให้สงบได้ (ที.ป. (ไทย) 11/311/290, ม.อ. (ไทย) 14/347/404) อริชฐานธรรมทั้ง 4 ข้อนี้ พึงปฏิบัติดังนี้ 1) ปณณฺ ุ นปมช ุเขย ุ หมายถึง ไม่พึงประมาทปัญญา คือ ไม่ละเลยการใช้ปัญญา 2) สจฺจ ุ อนุรทฺ ุเขย ุ หมายถึง พึงอนุรักษฺ ุสัจจะ 3) จาค ุ อนุพฺรุ ุเขย ุ หมายถึง พึงเพิ่มพูนจาคะ 4) สนฺตี ุ สิทฺ ุเขย ุ พึงศึกษาสันติ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้จัดทำรายงานผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งการบริหารงานในโรงเรียนแต่ละแห่งมีสภาพและ ปัญหาแตกต่างกันออกไปตามสาเหตุและปัจจัยที่ไม่เหมือนกัน สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้รายงานผลการจัดการศึกษาในส่วนของปัญหาการจัดการศึกษาโดยภาพรวม สามารถจัดการศึกษาได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ แต่การพัฒนาคุณภาพและประสิทธิ ภาพของการบริหารยังไม่สามารถสนองตอบความต้องการในกระบวนการพัฒนาคนได้ รายงานสภาพปัญหาการบริหารงานเกิดจากสาเหตุสำคัญหลายประการ คือ การจัดทำแผนงานโครงการของจังหวัด/หน่วย ยังคงมีรูปแบบที่เป็นโครงการในเชิงภารกิจของหน่วยงาน ยังไม่ตอบสนองในเชิงนโยบายและเชิงพื้นที่ การประสานงานกับสำนักงานเขตพื้นที่บางแห่ง ยังได้รับความร่วมมือน้อย เนื่องจากอาจมีภาระงานที่มาก การเบิกจ่ายเงินล่าช้า งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนไม่เพียงพอ การจัดเก็บข้อมูลยาก ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากองค์กรต่าง ๆ ข้อมูลด้านการศึกษาีมีมากและหลายด้าน ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายจึงจะประสบความสำเร็จ บางโรงเรียนขาดกระบวนการและระบบความรับผิดชอบต่อผลงาน การเรียนการสอนที่แยกส่วนตามรายวิชาขาดการบูรณาการทั้งด้านเนื้อหา และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ การละเลยการรู้จักเด็กและการติดตามการพัฒนาเด็กเป็นรายบุคคล ทำให้นักเรียนจำนวนหนึ่งเรียนไม่ทัน และอาจถูกทอดทิ้ง บทเรียนและกิจกรรมการเรียนการสอนไม่น่าสนใจที่จะจูงใจนักเรียนให้กระตือรือร้นต่อการเรียนครูมีงานธุรการจำนวนมาก ทำให้มีเวลาสำหรับนักเรียนน้อยลง ขาดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน ครูไม่ครบวิชาเอก การติดตามการพัฒนานักเรียนเป็นรายบุคคล ทำให้นักเรียนจำนวนหนึ่งเรียนไม่ทัน และอาจถูกทอดทิ้ง บทเรียนและกิจกรรมการเรียนการสอนไม่น่าสนใจที่จะจูงใจนักเรียนให้กระตือรือร้นต่อการเรียน ผู้ปกครองเด็กขาดความเอาใจใส่ลูกหลานของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กบางส่วนถูกพ่อแม่ทิ้งให้อยู่กับปู่ย่าหรือกับตายายเพื่อไปทำงานในเมือง เด็กเหล่านี้จึงขาดการดูแลอย่างใกล้ชิดทั้งจากครอบครัวและจากครู การแก้ปัญหาครูและบุคลากรทางการศึกษาและการบริหารงานบุคคล ยังไม่ได้รับการแก้ปัญหาตามความเหมาะสม ขาดการระดมทรัพยากรทางการศึกษาแบบมีส่วนร่วม จากชุมชนและท้องถิ่น ขาดการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานทางการศึกษาและหน่วยงานอื่นในการจัดการศึกษาและการบริหารจัดการ สื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอและไม่ทันสมัย การใช้สื่อเทคโนโลยียังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ การตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลขาดความ ต่อเนื่อง และไม่ได้นำผลการตรวจสอบมาแก้ไข ขาดการทำวิจัย/นักวิจัยที่สามารถเชื่อมโยงงานวิจัยไปสู่การพัฒนา ขาดการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพในการสร้างอาชีพที่

ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน ผู้เรียนยังขาดทักษะในการประกอบอาชีพ ปีการศึกษาเฉลี่ยของจังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ลำดับที่ 64 ของประเทศ นักเรียนด้อยโอกาส 84.35% ของนักเรียนทั้งหมด ลำดับที่ 62 ของประเทศ อัตราเด็กที่อยู่ในการคุมประพฤติเฉลี่ย 1.73 ต่อเด็ก 1,000 คน ลำดับที่ 62 ของประเทศผลการทดสอบระดับชาติ (O-NET) ของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าระดับชาติ อยู่ในลำดับที่ 67 ของประเทศ (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเพชรบูรณ์, 2564) จากความเป็นมาและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา แนวทางในการบริหารโรงเรียนมัธยมตามหลักอริชฐานธรรม 4 ของผู้บริหารโรงเรียนในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ ซึ่งสามารถนำผลการศึกษาวินิจฉัยไปใช้ประโยชน์ในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อให้เกิดการกระตุ้นการมีจิตสำนึกที่ดี และบูรณาการหลักอริชฐานธรรม ปัญญา สัจจะ จาคะ และอุปสมะ สร้างความแข็งแกร่งให้การบริหารโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับสภาพการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ จำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา
3. เพื่อหาเสนอแนวทางการบริหารโรงเรียนตามหลักอริชฐานธรรม 4 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย โดยกำหนดการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพและเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดและเพื่อสร้างแบบสอบถาม (Questionnaire) ในการสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างง่าย มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .97 และค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ที่ 0.80-1.00 ของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ จำนวน 177 คน จากประชากรทั้งสิ้น จำนวน 332 คน โดยการใช้วิธีสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย ใช้ตาราง Krejcie & Morgan สถิติที่ใช้คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า สภาพการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน

พบว่า ระดับระดับความคิดเห็นแนวทางการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ จากนั้นนำผลการศึกษาจากข้อคำถามในแบบสอบถามที่มีระดับคะแนนต่ำสุดในแต่ละด้านมาวิเคราะห์ เพื่อสร้างข้อคำถามหาแนวทางการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ บูรณาการเข้ากับหลักอริยฐานธรรม

ขั้นตอนที่ 2 หาแนวทางการบริหารโรงเรียนตามหลักอริยฐานธรรม 4 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 รูป/คน ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) เพื่อหาแนวทางการบริหารโรงเรียนตามหลักอริยฐานธรรม 4 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า ระดับระดับความคิดเห็นแนวทางการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ด้านการบริหารงานทั่วไป อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.51$), ($SD = 0.92$) เท่ากันกับด้าน ด้านการบริหารงานบุคคล ($\bar{x} = 4.51$), ($SD = 0.28$) รองลงมา ด้านการบริหารงานวิชาการ ($\bar{x} = 4.48$), ($SD = 0.36$) และที่อยู่ในระดับน้อยสุด คือ ด้านการบริหารงานงบประมาณ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.47$), ($SD = 0.36$)

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ครูที่มีเพศอายุ และระดับการศึกษาต่างกัน มีความความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. แนวทางการบริหารโรงเรียนตามหลักอริยฐานธรรม 4 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า

3.1 ด้านการบริหารงานวิชาการ มีความสำคัญมากในการบริหารโรงเรียน ซึ่งผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่ ควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาเรียนรู้ต่อเนื่อง ปลูกฝังการใฝ่เรียนรู้ใฝ่ศึกษา สุ จิ ปุ ลิ (ปัญญา) ตั้งตนอยู่ในคุณงามความดีมีความรับผิดชอบ มีสติ สมานธิ รอบคอบในการทำงาน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นแก่ผู้เกี่ยวข้องทุก ๆ กลุ่มคน นักเรียนทุก ๆ คนจะต้องได้รับความรู้ที่ดีที่มีคุณภาพ งานวิชาเป็นหลักเป็นหัวใจในการพัฒนาโรงเรียนเป็นกระบวนการสร้างการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องส่งเสริมให้ ผู้บริหาร 4 ฝ่าย ครู เจ้าหน้าที่ ให้ดีก่อน แล้วเน้นพฤติกรรมขั้นพื้นฐานให้นักเรียนจึงจะพัฒนานักเรียนให้ไปสู่จุดหมายได้ ผู้บริหารต้องมีความ

จริงจัง (สัจจะ) มีความตรงต่อหน้าที่การวางแผนพัฒนางานด้านวิชาการและกำกับติดตามการนิเทศการศึกษา อย่างเป็นระบบ มีความเสียสละ เสียสละเวลา เสียสละทรัพย์ เสียสละกำลังกาย แม้กระทั่งเสียสละความสุขส่วนตัว (จาคะ) ทำงานเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนร่วม มีจิตสำนึกบาปบุญคุณโทษ มีจิตไม่ตกเป็นทาสของกิเลสตัณหา โทสะ โมหะ โลภะ (อุปสมะ)

3.2 ด้านการบริหารงานงบประมาณ ผู้บริหารควรส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการจัดทำคำขอของงบประมาณพิจารณาเหตุผล (ปัญญา) ในการจัดทำโครงการต่าง ๆ สอดคล้องกับปัญหาและการพัฒนา มีการวางแผนการใช้เงินอย่างถูกต้องโดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงานมีความโปร่งใสตรวจสอบได้ (สัจจะ) และถูกต้องตามประเภทและถูกต้องตามวัตถุประสงค์ รวมถึงมีการสร้างแนวทางการงบประมาณ และกำหนดรูปแบบวิธีการประเมิน เพื่อการพัฒนาของงบประมาณ ผู้บริหาร โรงเรียนมีจิตใจเป็นบุญกุศลชอบทำบุญช่วยเหลือเสียสละทรัพย์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนร่วม (จาคะ) ไม่เอางบประมาณโรงเรียนไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตน ผู้บริหารโรงเรียน มีการฝึกรักษาจิตใจให้มีจิตใจ ที่มี โทสะ โมหะ โลภะ ให้เบาบางและควบคุมอารมณ์ตนเองได้ (อุปสมะ)

3.3 ด้านการบริหารงานบุคคล ผู้บริหารควรบริหารจัดการบุคลากรให้เหมาะสมกับงานโดยมอบหมายงานในสิ่งที่บุคลากรถนัด โดยพิจารณา (ปัญญา) จากประสบการณ์ ความรับผิดชอบ วุฒิภาวะ บุคลิกภาพ พฤติกรรม คุณธรรม ศักยภาพ บุคคลนั้นต้องมุ่งการทำงานให้สำเร็จเสร็จประโยชน์เป็นหลัก และผู้บริหารต้องเก็บข้อมูลของบุคลากรที่ทำงานทุกคนเพื่อใช้ในการประกอบการพิจารณาในการประเมินประสิทธิภาพในการทำงานและพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (สัจจะ) โดยคำนึงถึง ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติราชการตามฐาน อย่างยุติธรรมพร้อมทั้งส่งเสริมให้บุคลากรประพฤติปฏิบัติตามระเบียบวินัย คุณธรรมและจริยธรรม (อุปสมะ) ให้กำลังใจผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน (จาคะ)

3.4 ด้านการบริหารงานทั่วไป ผู้บริหารควรส่งเสริมสนับสนุน การประสานงานกับชุมชนหน่วยงานต่าง ๆ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ร่วมกันแสดงความคิดเห็นเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ (ปัญญา) และสร้างกัลยามิตรต่อกัน ร่วมกันวางแผน การดำเนินการ ตลอดจนแก้ไขปัญหา ติดตามและประเมินผลเพื่อผลประโยชน์ทางการศึกษาและผู้บริหารมีความจริงจังใน (สัจจะ) ส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กรหน่วยงานและสถาบันสังคมได้อย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (จาคะ) เป็นกัลยาณธรรมหลงไหล กามคุณ อามิสสินบนใด ๆ ในการใช้งบประมาณบริหารงานโรงเรียน (อุปสมะ)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นที่สมควรนำมาอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. สภาพการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขต อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขต อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มีความรู้ประสบการณ์การปฏิบัติและการปฏิบัติตนเป็นไปตาม

มาตรฐานวิชาชีพที่ครูสภากำหนดอีกทั้งอาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารมีความใฝ่รู้และพัฒนาตนเองด้านการบริหารงานอยู่ตลอดเวลาก็เป็นได้ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของกัญญลักษณ์ จันทรวินบูลย์ (2560) พบว่า กำหนดนโยบายเพื่อวางแผนการบริหารงานวิชาการไว้อย่างชัดเจน วางแผนโครงสร้างหลักสูตรประจำปีการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ และประเมินผลการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่อง

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ครูที่มีปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ และระดับการศึกษาต่างกัน มีความความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหาร ครู มีการทำงานเป็นไปในที่ทิศทางเดียวกันและต้องการให้งานพัฒนาไปหลักเกณฑ์ที่ตั้งไว้ตามงานวิจัยก็เป็นได้ ผลการวิจัยที่สอดคล้องกับการวิจัยของบุญถม อินทรธา (2559) พบว่า ความคิดเห็นการบริหารสถานศึกษาตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหาร สังกัดกลุ่มโรงเรียนหนองบัว อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางการบริหารโรงเรียนตามหลักอริยฐานธรรม 4 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า

3.1 ด้านการบริหารงานวิชาการ สภาพการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ด้านการบริหารงานวิชาการอยู่ระดับมาก อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารโรงเรียนได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาเรียนรู้ต่อเนื่อง ปลูกฝังการใฝ่เรียนรู้อื่นศึกษา สุ จี ปุ ลิ ตั้งตนอยู่ในคุณงามความดีมีความรับผิดชอบ มีสติ สมานธิ รอบคอบในการทำงาน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นแก่ผู้เกี่ยวข้องทุก ๆ กลุ่มคน นักเรียนทุก ๆ คนจะต้องได้รับความรู้ที่ดีที่มีคุณภาพ งานวิชาเป็นหลักเป็นหัวใจในการพัฒนาโรงเรียนเป็นกระบวนการสร้างการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้อง ส่งเสริมให้ ผู้บริหาร 4 ฝ่าย ครู เจ้าหน้าที่ ให้ดีก่อน แล้วเน้นพฤติกรรมขั้นพื้นฐานให้นักเรียนจึงจะพัฒนานักเรียนให้ไปสู่จุดหมายได้ ผู้บริหารต้องมีความจริงจัง มีความตรงต่อหน้าที่การวางแผนพัฒนางานด้านวิชาการและกำกับติดตามการนิเทศการศึกษา อย่างเป็นระบบ มีความเสียสละ เสียสละเวลา เสียสละทรัพย์ เสียสละกำลังกาย แม้กระทั่ง เสียสละความสุขส่วนตัว ทำงานเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนร่วม มีจิตสำนึกบาปบุญคุณโทษ สอดคล้องกับงานวิจัยของอัศวิน บำรุงสรณ์ (2559) พบว่า ผู้บริหารควรมีการประชุมชี้แจง ให้บุคลากรตระหนักในความสำคัญของงานวิชาการ มีการส่งเสริมช่วยเหลือ แนะนำ รับฟังความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชา มีการดูแลเอาใจใส่ ร่วมคิดและร่วมปฏิบัติในการพัฒนาการเรียนการสอนที่สามารถทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

3.2 ด้านการบริหารงานงบประมาณ การบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ด้านการบริหารงานงบประมาณอยู่ในระดับมาก ผู้บริหารให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการจัดทำค่าของงบประมาณพิจารณาเหตุผลในการจัดทำโครงการต่าง ๆ สอดคล้องกับปัญหาและการพัฒนา มีการวางแผนการใช้เงินอย่างถูกต้องโดยมุ่งผลสัมฤทธิ์

ของงานมีความโปร่งใสตรวจสอบได้และถูกต้องตามประเภทและถูกต้องตามวัตถุประสงค์ รวมถึงมีการสร้างแนวทางการงบประมาณ และกำหนดรูปแบบวิธีการประเมิน เพื่อการพัฒนาางงบประมาณ ผู้บริหาร โรงเรียนมีจิตใจเป็นบุญกุศลชอบทำบุญช่วยเหลือเสียสละทรัพย์สินส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนร่วม ไม่เอางบประมาณโรงเรียนไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัว ผู้บริหารโรงเรียน มีการฝึกกรักษาจิตใจให้มีจิตใจ ที่มีโทสะ โมหะ โลภะให้เบาบางและควบคุมอารมณ์ตนเองได้ สอดคล้องกับงานวิจัย พระมหาบัณฑิตอน สุธีโร (2560) พบว่า มีการอนุมัติการใช้ จ่ายبودตุนนถูกต้องตามระเบียบ มีการตรวจสอบการบริหารเงินและการบริหารบัญชีอยู่เสมอ และการจัดสรรงบประมาณตามระบบถูกต้องชัดเจน ตามแผนโครงการแนวคิด

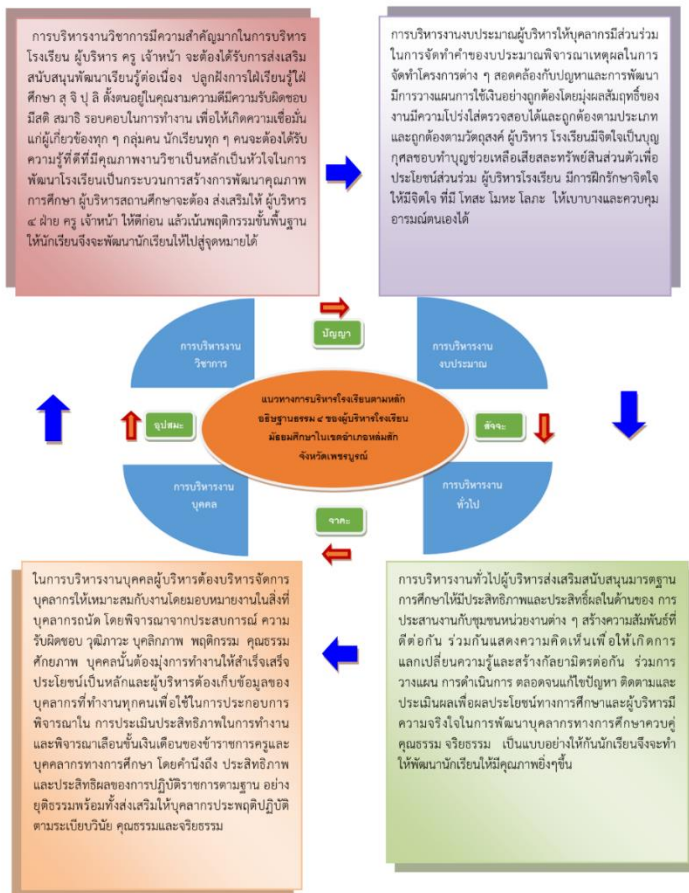
3.3 ด้านการบริหารงานบุคคล การบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ด้านการบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้บริหารจัดการบุคลากรให้เหมาะสมกับงานโดยมอบหมายงานในสิ่งที่บุคลากรถนัด โดยพิจารณาจากประสบการณ์ ความรับผิดชอบ วุฒิภาวะ บุคลิกภาพ พฤติกรรม คุณธรรม ศักยภาพ บุคคลนั้นต้องมุ่งการทำงานให้สำเร็จเสร็จประโยชน์เป็นหลักและผู้บริหารต้องเก็บข้อมูลของบุคลากรที่ทำงานทุกคนเพื่อใช้ในการประกอบการพิจารณาในการประเมินประสิทธิภาพในการทำงานและพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติราชการตามฐาน อย่างยุติธรรมพร้อมทั้งส่งเสริมให้บุคลากรประพฤติปฏิบัติตามระเบียบวินัย คุณธรรมและจริยธรรม ให้กำลังใจผู้ได้บังคับบัญชาเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระราชพงษ์ ชินวโร (2559) พบว่า ผู้บริหารสร้างความสามัคคีในกลุ่มงานบริการงานบุคคลโดยให้บุคคลมีส่วนร่วมวางแผนการปฏิบัติงานของสถานศึกษา กำหนดนโยบายการจัดการจัดบุคคลเข้าปฏิบัติงาน ด้วยความยุติธรรม และผู้บริหารมีการวิเคราะห์งานของสถานศึกษาเพื่อกำหนดบุคคลให้เหมาะสมกับงาน

3.4 ด้านการบริหารงานทั่วไป การบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ด้านการบริหารงานทั่วไป อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้บริหารส่งเสริมสนับสนุนมาตรฐานการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในด้านของการประสานงานกับชุมชนหน่วยงานต่าง ๆ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ร่วมกันแสดงความคิดเห็นเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และสร้างกัลยามิตรต่อกัน ร่วมการวางแผน การดำเนินการ ตลอดจนแก้ไขปัญหา ติดตามและประเมินผลเพื่อผลประโยชน์ทางการศึกษาและผู้บริหารมีความจริงจังในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาควบคุมคุณธรรม จริยธรรม เป็นแบบอย่างให้นักเรียนจึงจะทำให้พัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพยิ่ง ๆ ขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของอัศวิน บำรุงสรณ์ (2559) พบว่า ผู้บริหารส่งเสริม สนับสนุนและประสานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง มีการจัดระบบการควบคุมภายในอย่างเป็นระบบ และ

สามารถตรวจสอบได้ ผู้บริหารดูแลเอาใจใส่ต่อการจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารโรงเรียนตามหลักอริยฐานธรรม 4 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพสามารถอธิบายเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารโรงเรียนตามหลักอริยฐานธรรม 4 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ดังนี้

ด้านใน คือ การบริหารโรงเรียนตามหลักอริยฐานธรรม 4 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ด้านนอก คือ สิ่งที่ผู้วิจัยได้ศึกษาตั้งเป้าประสงค์ไว้เป็นข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยในการศึกษา “การบริหารโรงเรียนตามหลักอริยฐานธรรม 4 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์” ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารงานวิชาการ 2) ด้านการบริหารงานงบประมาณ 3) ด้านการบริหารงานบุคคล 4) ด้านการบริหารงานทั่วไปที่บูรณาการหลักอริยฐานธรรม 4 ได้แก่ ปัญญา สัจจะ จาคะ อุปสมะ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ด้านการบริหารงานวิชาการ ควรมีการกำหนดนโยบายส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา มีกำกับติดตามการนิเทศการศึกษาอย่างเป็นระบบ และสร้างจิตสำนึกบาปบุญคุณโทษ
2. ด้านการบริหารงานงบประมาณ ควรมีการกำหนดนโยบายส่งเสริมให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการจัดทำค่าของงบประมาณที่สอดคล้องกับปัญหาและการพัฒนาโรงเรียน
3. ด้านการบริหารงานบุคคล ควรมีการกำหนดนโยบายการบริหารจัดการบุคลากรทางการศึกษาให้เหมาะสมกับงาน โดยคำนึงถึง ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานเป็นหลัก
4. ด้านการบริหารงานทั่วไป ควรมีการกำหนดนโยบายส่งเสริมสนับสนุนมาตรฐานการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในด้านของการประสานงานกับชุมชนหน่วยงานต่าง ๆ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ร่วมกันแสดงความคิดเห็นเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และสร้างกัลยามิตรต่อกัน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรศึกษาการวิจัยในการนำหลักอริยฐานธรรม มาประยุกต์ใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ให้เพิ่มมากขึ้น
2. ควรศึกษาทัศนคติของผู้บริหารเกี่ยวกับการนำอริยฐานธรรม มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
3. ควรศึกษาแนวทางการบริหารโรงเรียนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาข้ออื่น ๆ เช่น หลักธรรมในคิทธิปฏิบัติ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กัญญลักษณ์ จันทรวินุลย์. (2560) *แนวทางส่งเสริมการบริหารงานวิชาการตามหลักอริยฐาน 4 สำหรับโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ นนทบุรี*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- บุญถม อินทรธา. (2559). *การบริหารสถานศึกษาตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดกลุ่มโรงเรียนหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูเมตตาสารคุณ (ธวัชชัย ยันสังกัต). (2554). *การศึกษาหลักธรรมในการสร้างความมั่นคงของชีวิต* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2559) *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (ครั้งที่ 34). กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต).
- พระมหาบัณฑิต สุธิโร. (ทองสว่าง). (2560). *ยุทธศาสตร์การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอุบลราชธานี*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชพงษ์ ชินวโร (เสาวะดี). (2459). *การบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา ในอำเภอแม่วังค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2). (2562, 19 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก, หน้า 1. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2564). *แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (2560-2564)*. เข้าถึงได้จาก <http://www.reo2.moe.go.th/home/images/pdf/EducationPlanBook12MOE-2560-2564.pdf>
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเพชรบูรณ์. (2564). *แผนพัฒนาการศึกษา (พ.ศ. 2561-2564) จังหวัดเพชรบูรณ์*. เข้าถึงได้จาก <https://www.pnbpeo.go.th/web/list/plan/6c93d426d458ad6f7149fec6ed562470.pdf>
- อัศวิน บำรุงสรณ์. (2559). *การศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของโรงเรียนในอำเภอทรายทองวัฒนา จังหวัดกำแพงเพชร*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.